

Ekonomska dimenzija građanskog odgoja i obrazovanja

TEMA: Što su radnička prava i kako ih ostvariti

Radnička prava su dio ljudskih prava. Prema Općoj deklaracije o ljudskim pravima svatko ima pravo na rad, povoljne uvjete rada i zaštitu za vrijeme nezaposlenost, na jednaku plaću za jednaki rad i pravo na pravičnu i povoljnu plaću koja osigurava dostojanstven život. S tim povezano, radnička prava su i ljudska prava.

Kroz povijest organizirani radnički pokret ostvario je mnoga prava, a neka od njih su danas zakonom zajamčena. No, kršenja radničkih prava se neprestano događaju u praksi. Zato je jako važno da učenici i učenice, budući mladi radnici i radnice znaju koja su njihova prava kako bi se za ista znali izboriti, ukoliko dođe do povrede prava.

OBRAZOVNI CIKLUS:

5. ciklusu domene Ljudska prava (3. i 4. razred četverogodišnjih) i
2. i 3. trogodišnjih škola

NASTAVNI PREDMET:

izborni predmet Ljudska prava, Povijest, SRZ

Ishodi nastavne jedinice:

Sadržajni i procesni:

- učenici će razumjeti što je rad i da rad ima vrijednost
- učenici će prepoznati i znati nabrojati prava koja je kroz povijest ostvario organizirani radnički pokret
- učenici će razumjeti koja se kršenja radničkih prava događaju u praksi i kako se od njih zaštititi
- učenici razumiju važnost proaktivnog stava u borbi za radnička prava

Oblici i metode rada:

frontalni rad, individualni rad, grupni rad, razgovor, brainstorming

Nastavna sredstva i pomagala

ploča, Powerpoint prezentacija, računalo, projektor, A4 papiri s pitanjima za grupni rad, post-it papirići, video (za domaću zadaću)

OPIS AKTIVNOSTI

1. Tehnika:

TRAJANJE

Uvodna rasprava (brainstorming)

Nakon predstavljanja nastavnik daje kratki uvod u današnju nastavnu jedinicu *Što su radnička prava i kako ih ostvariti* i zašto je važno da aktivno sudjeluju u satu. Za početak zamoli učenike da podignu ruke svi koji su radili neki učenički posao, ili oni koji su nekada radili posao za koji su bili plaćeni. One koji su dignuli ruke, pita ih kakve su poslove najčešće radili i koje su obilježja poslova koje su radili. (Odgovori će poslužiti nastavniku da se na njih osvrne u ostatku nastavnog sata).

Individualni rad
(10 minuta)

Tehnika: Rad u paru

Nastavnik dijeli različite tvrdnje za rad (razgovor u paru):

- Radnik je osoba koja obavlja neki rad po nalogu poslodavca.
- Radni odnos je odnos između poslodavca i radnika.
- Radnici koji obavljaju intelektualni rad zaslužuju veću plaću.
- Sva prava koja radnici imaju su zakonom zajamčena.
- Poslodavci su važniji od radnika jer oni osiguravaju posao.

Nakon što su nekoliko minuta razgovarali u paru, nastavnik potiče učenike da kažu o onome što su u paru razgovarali, što misle o tvrdnji, zašto se slažu ili ne slažu s njom i sl.

Nastavniku ova aktivnost služi kako bi napravio kratki uvod u temu rada i radničkih prava, odnosa radnika i poslodavca, odnosno općeg položaja radnika na tržištu rada, te dobio uvid u razumijevanje učenika o osnovnim pojmovima vezanim za rad i radnička prava.

Nastavnik odgovore učenika povezuje s općenitom definicijom rada kao djelatnosti ili napora potrebnih da se nešto proizvodi ili postigne neki rezultat. Uz to, povezuje s Općom deklaracijom o ljudskim pravima Ujedinjenih naroda (pravo na rad, pravo na jednaku plaću, ...) i s definicijom Međunarodne organizacije rada i time da radnici nisu roba, kapital, ili neki oblik resursa - rad nije roba, radnici nisu roba koja se može u kratkom vremenu mijenjati i prilagođavati, a neprodane zalihe u najgorem slučaju otpisati i uništiti – ljudi koji rade su ljudska bića prema kojim se treba ponašati s dostojanstvom i poštovanjem.

Uz to, ključna poruka analize tih tvrdnji je da je radnik u odnosu na poslodavca slabija karika, te ga kao takvog i zakon prepoznaje, propisujući određene zaštitne odredbe.

2. Tehnika:

TRAJANJE

Tehnika: Rad u grupi

Nakon uvodne aktivnosti i uvoda u temu rada i radničkih prava, nastavnik podijeli razred u 4 grupe (ili 2 grupe, ovisno o broju učenika).

Svaka grupa će raspravljati o jednom pitanju (ukoliko se radi o većem broju učenika, 2 grupe će raditi jedno pitanje, druge dvije grupe drugo pitanje). Za to imaju ukupno 10 minuta vremena, a svoje ideje i odgovore u grupi, moraju napisati na papire.

1. Koja prava radnici imaju?
2. Za koje povrede radničkih prava ste čuli?

Nakon što su podijeljeni u grupe, nastavnik daje kratki uvod u grupni rad. Grupu koja treba generirati prava koja radnici imaju nastavnik potiče da razmisle o radnicima koje su do sada susretali (u trgovini, u školi, vozače autobusa i sl.). Neka razmisle o svojim roditeljima, baki, djedu, i razmisle je li se sjećaju nekih radničkih prava koja oni imaju.

Grupu koja se bavi razgovorom o povredama prava, nastavnik potiče da razmisle o svom radnom iskustvu, ili iskustvu svojih roditelja, ili sadržajima iz medija, i razmisle o povredama prava se događaju u praksi.

Tijekom rada u grupama nastavnik prati rad, potiče učenike na aktivno sudjelovanje, te im pomaže u radu ukoliko je potrebno.

Nakon grupnog rada, svaka grupa bira jednu osobu (izvjestitelja) koji će iznijeti zaključke grupe. Prvo izvještava grupa koja govori o pravima koja radnici imaju.

Nastavnik povezuje odgovore učenika s organiziranim radničkim pokretom. Predviđeni odgovori su pravo na godišnji, stanku, plaćeni prekovremeni rad, plaćeno bolovanje, roditeljni dopust, 8 sati rada, ugovor za stalno i sl..

Nakon toga izvještava druga grupa o povredama prava. Predviđeni odgovori su kašnjenje plaće, rad bez pauze, rad na sivo, bez slobodnog dana, nejednaka plaća, neplaćeni prekovremeni rad i dr.

Nastavnik povezuje odgovore učenika s pripremljenom prezentacijom (ukoliko je koristi kao nastavno pomagalo), te povezuje povrede prava s mehanizmima zaštite radničkih prava (Zakon o radu, kolektivni ugovor). Važno je istaknuti da Zakon o radu (ZOR) nudi minimalna prava radnicima, dok se sva ostala veća prava ugovaraju kolektivnim ugovorom (ugovor između poslodavca i sindikata) ili uređuju nekim drugim aktom (Pravilnikom o radu). Npr. prekovremeni rad prema ZOR-a mora biti plaćen, ali nije navedeno koliko, a da poslodavac ispoštuje zakon dovoljno je da isplati 0,01 kn više; dok s druge strane kolektivni ugovor propisuje veći postotak uvećanja satnice za prekovremeni rad.

uvod u aktivnost
(5 minuta)

rad u grupi
(10 minuta)

izvještavanje
(5 minuta)

rasprava i zaključak
(10 minuta)

3.

Tehnika:

Razgovor (brainstorming)

Zaključno, nastavnik traži od učenika da kažu što misle da moraju znati kada traže

TRAJANJE

zaključak
(5 minuta)

svoj prvi posao? Ovisno o tome što učenici govore, nastavnik zaključuje da učenici moraju o ovome misliti kada se budu zapošljavali:

- Pročitaj ugovor o radu prije nego što ga potpišeš (ugovor od djelu, ugovor o učeničkom radu)
- Informiraj se o svojim radnim obavezama i pravima
- Provjeri postoji li Pravilnik o radu ili kolektivni ugovor koji obvezuje poslodavca
- Sindikalno se organiziraj se i izbori za bolje uvjete
- ...

Uz to, nastavnik navodi da se mladi radnici i radnice danas posebno suočavaju s nepovoljnijim uvjetima na tržištu rada kao što su ugovori na određeno, niže plaće, nemogućnost napredovanja, diskriminacija, nezaposlenost i sl. Upravo zbog toga izrazito je važno da mladi radnici i radnice znaju koja su njihova prava kako bi se za ista znali izboriti, ukoliko dođe do povrede prava.

Zaključak:

- radnička prava su ljudska prava
- izboriti se možemo samo ako smo organizirani
- podsjetnik na razliku prava koja imamo prema ZOR-u i kolektivnom

Prijedlog nastavne cjeline izradila je Nediljka Buklijaš u sklopu projekta Zajedno smo jači koji provodi Savez samostalnih sindikata Hrvatske (SSSH), uz financijsku potporu Europske unije iz Europskog socijalnog fonda. Nastavna jedinica je doradena u sklopu mentorske grupe Ekonomska dimenzija građanskog odgoja i obrazovanja u sklopu programa Mirovnih studija Centra za mirovne studije.

GOOD Inicijativa zahvaljuje zakladi Otvoreno društvo - Open Society Foundations Education Support Program na potpori projektu.

INFO ZA NASTAVNIKE:

Tijekom provedbe nastavne jedinice *Što su radnička prava i kako ih ostvariti* nastavnici mogu koristiti Powerpoint prezentaciju koja prati sadržaj nastavne jedinice. Uz to, kako bi lakše proveli nastavnu jedinicu važno je da se informiraju o temi radničkih prava, položaja mladih na tržištu rada te se preporuča da pogledaju i pročitaju sljedeće video materijale i tekstove:

- **video: Što su sindikati učinili za nas?** - <https://www.youtube.com/watch?v=CX88bf9Bvi8&t=22s>

- **Tribina: Štite li zakoni mlade radnike i radnice u Hrvatskoj** - <https://www.youtube.com/watch?v=7MqV-4HbSHQ>
- **Prava iz radnog odnosa** - <http://www.sssh.hr/hr/static/radnicka-prava-32>
- **Brošura Rad po mjeri čovjeka** – http://sssh.hr/upload_data/ckeditor/Rad%20po%20mjeri_brosura%20A4.pdf

temeljni pojmovi nastavne jedinice:

RADNA (radnička) PRAVA - sustav pravila kojima se definiraju radni odnosi, odnosno prava koja radnicima pripadaju na temelju njihova radnog odnosa s poslodavcem (također se nazivaju i pravima iz radnog odnosa).

RAD - svjesno organizirana ljudska djelatnost, koji poduzimamo kako bismo postigli neki koristan učinak, kojim možemo zadovoljiti određene osobne ili društvene potrebe. Iako se radom „trguje“ na tržištu rada, rad nije roba, jer osim ekonomske ima i svoju društvenu ulogu.

RADNI ODNOS - odnos između poslodavca i radnika, koji se temelji na pisanom ugovoru o radu, i u kojemu se radnik obavezuje osobno obavljati određeni rad prema uputama i nalogima poslodavca, koji je dužan osigurati sredstva i uvjete za rad, te radniku isplatiti plaću za obavljeni rad.

ZAKON O RADU je zakon koji donosi Sabor, a kojim se propisu minimalni radni uvjeti i odnosi između radnika i poslodavca, izravno se primjenjuje na sve zaposlene radnike u Hrvatskoj.

KOLEKTIVNI UGOVOR - sklopljeni pisani sporazum između socijalnih partnera kojim se uređuju prava i obveze stranaka koje su ga sklopile, kao i pitanja iz radnog odnosa ili u vezi s radnim odnosom.

PRAVILNIK O RADU – dokument koji donosi poslodavac s ciljem uređenja prava i obaveza radnika zaposlenih kod poslodavca, plaće, organizacija rada, sklapanja i prestanak ugovora o radu i dr.

LJUDSKA PRAVA - odnose na pravnu, filozofsku i političku ideju prema kojoj svako ljudsko biće samim činom rođenja, bez obzira na svoj spol, porijeklo ili državljanstvo, stiče određena neotuđiva prava (**temeljna ljudska prava** – pravo na ljudsko dostojanstvo, pravo na obrazovanje, pravo na rad, pravo na slobodu, pravo na zdravstvenu zaštitu te niz drugih prava).

RADNIČKA I SINDIKALNA PRAVA - dio su temeljnih ljudskih prava, i zajamčena su nizom međunarodnih konvencija, povelja i direktiva EU.

SINDIKAT - udruženje radnika, odnosno organizacija u koju se oni dobrovoljno udružuju, kako bi ojačali svoj položaj prema poslodavcima i državi u pregovorima oko uvjeta rada. Sindikat je jedina organizacija čija je isključiva funkcija zastupati i štiti radnike.

SINDIKALNA PRAVA - prava radnika na slobodno udruživanje u vlastite organizacije.